

С. О. Бадер, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

**СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ
ДІТЕЙ-СИРІТ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
В УМОВАХ ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ**

Бадер С. О.

Сутність і зміст педагогічної підтримки соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку в умовах дитячих будинків.

Стаття присвячена розкриттю сутнісних характеристик педагогічної підтримки як умови ефективної соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в дитячих будинках. Теоретично обґрунтовано авторську технологію роботи з дітьми зазначеної категорії.

Ключові слова: педагогічна підтримка, соціалізація, педагогічна підтримка соціалізації дітей-сиріт.

Бадер С. А.

Сущность и содержание педагогической поддержки социализации детей-сирот дошкольного возраста в условиях детского дома.

Статья посвящена раскрытию сущностных характеристик педагогической поддержки как условия эффективной социализации детей-сирот дошкольного возраста, воспитывающихся в условиях детского дома. Теоретически обосновано авторскую технологию работы с детьми-сиротами.

Ключевые слова: педагогическая поддержка, социализация, педагогическая поддержка детей-сирот.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

На шляху пошуку та впровадження інноваційних форм та методів роботи з дітьми-сиротами дошкільного віку, що виховуються в умовах дитячих будинків, особливої актуальності набуває такий напрям роботи як педагогічна підтримка, що виступає як принципово новий концептуальний підхід до виховання та розвитку особистості, розуміння сутності дитини як найбільшої цінності. Особливої значущості набуває проблема педагогічної підтримки

соціалізації дітей-сиріт в державних закладах опіки, адже сьогодні дитячі будинки працюють за морально застарілими програми, що розраховані на дитячий садок, школу та майже не враховують специфіку умов соціального середовища державних закладів опіки та соціально-психологічні особливості їх вихованців. Традиційний освітній процес в дитячому будинку, на жаль, не сприяє повною мірою формуванню у вихованців соціалізованості як готовності до самостійного життя у майбутньому. Саме тому, ми вважаємо за необхідне обґрунтувати необхідність впровадження педагогічної підтримки як технології роботи з дітьми, що виховуються в умовах дитячих будинків, часто відчують дефіцит теоретичних і практичних знань з питань соціалізації, враховуючи особливості формування та становлення особистості в специфічних умовах державних закладів опіки. На наш погляд, саме педагогічна підтримка є фундаментом, на основі якого має будуватись програма соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в дитячих будинках.

Питанню педагогічної підтримки дітей присвячено роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: Т. Анохіної, В. Бедерханової, О. Газмана, І. Зязюна, Н. Крилової, Н. Михайлової, К. Роджерса, Г. Сороки, В. Тесленка, С. Юсфіна та ін. Проте, проблема педагогічної підтримки дітей-сиріт майже не розроблена. Отже, метою статті є розкриття сутності і змісту педагогічної підтримки соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку, використовуючи різні підходи до визначення поняття “педагогічна підтримка” та його взаємозв’язку із поняттям “соціалізація” й теоретично обґрунтувати технологію педагогічної підтримки соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в умовах дитячих будинків.

Поняття “педагогічної підтримки” відносно недавно з’явилося у вітчизняному науково-педагогічному просторі завдяки російському вченому О. Газману, який стояв на позиціях педагогіки свободи (“педагогіка загальної турботи”) – теорії і практики діяльності професіоналів, що орієнтуються на розвиток у дітей вільноздатності. Під “вільноздатністю” вчений розумів здатність дитини до автономного, незалежного існування, здатність самостійно

будувати власне майбутнє, а також здійснювати свій незалежний життєвий вибір. Отже, педагогічна підтримка О. Газмана – це діяльність професіоналів щодо надання допомоги дитині у вирішенні її індивідуальних проблем, пов'язаних з фізичним та психічним здоров'ям, ефективній діловій та міжособовій комунікації, життєвим самовизначенням (набутті самого себе, самореалізації) [1]. Головну мету педагогічної підтримки вчений вбачав створення умов для саморозвитку дитини, забезпечення її самореалізації шляхом дозованої допомоги з боку педагога.

На основі ґрунтовного аналізу науково-педагогічної літератури ми дійшли висновку, що у науковому колі педагогічна підтримка розглядається з трьох позицій, які обґрунтовуються різними вченими та дослідниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. У контексті першого підходу щодо розкриття поняття педагогічної підтримки воно розглядається як принципово новий погляд на педагогіку в цілому, повну орієнтацію її в бік гуманістичного бачення природи дитини, як найважливіше кредо людей, що безпосередньо працюють з дітьми (В. Бедерханова, І. Бех, І. Зязюн, Н. Крилова, Н. Михайлова, К. Роджерс, С. Юсфін, М. Ярмаченко та ін.). Провідною фігурою виступає особистість педагога, діяльність якого спрямована на підтримку дитини, а її особистість розуміється як найвища цінність. Л. Ключанцева зазначає, що педагогіка підтримки – це педагогіка глибинного спілкування, де зустрічаються не педагог та дитина, а дві різні людини (маленька та доросла), яким є що сказати один одному. Отже, позиція педагога до вирішення проблем дитини ґрунтується на певній взаємодії, що виступає основою особистісно-орієнтовного підходу до виховання. Це обумовлює той факт, що у нашому дослідженні ми наголошуємо на позиції, яка зазначає, що концепція педагогічної підтримки не протистоїть вихованню, а є принципово новим поглядом на виховання взагалі.

В руслі другого підходу більшість вчених (Т. Анохіна, О. Газман, Н. Михайлова, С. Поляков, Т. Строкова, С. Юсфін) розглядають педагогічну

підтримку як особливий вид діяльності педагога, який не можна назвати а ні навчанням, а ні вихованням. Педагогічна підтримка визначається як “діяльність професійних педагогів та психологів щодо надання превентивної та оперативної допомоги дітям у вирішенні їхніх індивідуальних проблем, ділової та міжособистісної комунікації, з успішним просуванням у навчанні, з життєвим і професійним самовизначенням”. Слід зазначити, що така діяльність носить формуючий характер, тобто через неї розкривається можливість дитини займатися “самоформуванням” [2, с. 10]. Н. Михайлова пов’язує поняття педагогічної підтримки з поняттями “проблема” та “проблемна ситуація” (“факт”), та тлумачить її як обставини життя дитини, а проблему – як неможливість з її боку вирішити ситуацію засобами, що призвели б до позитивного результату. Завдання педагога виявляється у переведенні факту у проблему, а проблему – у творче завдання [3, с. 52]. По суті, ми говоримо про творчий підхід дитини до своєї предметної діяльності і конструювання свого особистісного життя.

Останній – третій – аспект щодо розкриття поняття педагогічної підтримки, розглядається в контексті технологічного підходу. Т. Анохіна, Г. Сорока, акцентують увагу на процесуальному аспекті педагогічної підтримки та розглядають її як певну педагогічну технологію роботи з дітьми. Під педагогічною підтримкою вони розуміють систему засобів, що забезпечують допомогу дитині у самостійному індивідуальному виборі (моральному, громадському, професійному, екзистенціальному самовизначенні тощо) [2; 4].

У більш вузькому значенні Г. Сорока тлумачить педагогічну підтримку як систему засобів, що допомагають дитині у самостійному моральному, громадському, професійному виборі; забезпечують умови для самостійного подолання труднощів їхнього саморозвитку в навчальній комунікативній і дозвільній діяльності. Провідною категорією такого підходу виступає індивідуальність дитини, у зв’язку з чим педагогічна підтримка розглядається як система засобів, що націлена на допомогу дитини у її життєвому виборі,

забезпечує умови для самостійного подолання труднощів та перешкод на шляху саморозвитку дитини [4, с. 12 – 13].

Т. Анохіна, яка розглядає педагогічну підтримку як систему дій щодо надання допомоги дитині на шляху подолання перешкод та труднощів, розробила алгоритм надання педагогічної підтримки дитині, де виокремила чотири етапи: діагностичний (усвідомлення дитиною сутності проблеми), контактено-пошуковий (прийняття дитиною на себе відповідальності за вирішення проблеми), діалогово-договірний (взаємодію педагога та дитини, які повинні прийти до спільного рішення щодо вирішення проблеми, розподілити дії), рефлексивний (створення педагогом умов, за яких дитина аналізує свої дії та їхній результат) [3, с. 79 – 80]. Заданий алгоритм дій щодо підтримки дитини дає нам право констатувати, що педагогічну підтримку можна розглядати як складну технологію, реалізація якої дозволяє вирішувати певні життєві проблеми дитини, надаючи їй самій пріоритет у визначенні шляхів подолання перешкод.

Отже, у нашому розумінні **педагогічна підтримка** – професійна інноваційна сфера діяльності педагога, яка ґрунтується на засадах гуманізму та детоцентризму, потребує професійної компетентності та творчого підходу до власної діяльності; система дій, спрямованих на допомогу дитині щодо розкриття її внутрішніх можливостей задля досягнення успіху у певних видах життєдіяльності.

Необхідним виявляється розкриття поняття “педагогічна підтримка соціалізації особистості” для подальшого з’ясування сутності процесу педагогічної підтримки соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в умовах дитячих будинків. Цікавою з цієї точки зору є концепція соціалізації А. Мудрика, що визначається ним як “входженню індивіда в соціум, засвоєння певної системи цінностей, процес отримання власного соціального досвіду і активного самобудування особистістю свого життєвого шляху”. На думку А. Мудрика, соціальне виховання, “будучи складовою частиною соціально-контрольованої соціалізації”, розуміється як “створення

умов для цілеспрямованого розвитку і духовно-ціннісної орієнтації людини”. Сутність соціального виховання вчений розглядає як “вирощування” людини, що передбачає її цілеспрямований позитивний розвиток, формування морально-ціннісних орієнтацій для чого необхідно створити спеціальні умови, які будуть сприяти даному процесу, а індивідуальна допомога разом із формуванням соціального досвіду та освітою виступають в якості складових соціального виховання. Вона передбачає надання допомоги при вирішенні проблеми; створення спеціальних ситуацій, в яких особистість матиме змогу реалізуватись; стимулювання позитивної самооцінки [5, с. 197].

Таким чином, в концепції соціального виховання А. Мудрик торкається поняття педагогічної підтримки та розглядає її, як: 1) частина процесу соціалізації, яка включає стихійну, відносно керовану і керовану соціалізацію, а також самооцінки людини; 2) сукупність взаємодоповнюючих процесів сімейного, релігійного і соціального виховання; 3) соціальне виховання як єдність освіти, організації соціального досвіду й індивідуальної допомоги людині.

Виходячи з розуміння педагогічної підтримки та соціалізації особистості, вважаємо за доцільне говорити саме про **педагогічну підтримку соціалізації особистості, що визначається нами як надання дозованої допомоги та підтримки особистості на шляху до її самовизначення, саморозвитку та самореалізації.**

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Спробуємо визначити сутність процесу педагогічної підтримки соціалізації дітей-сиріт, що виховуються в умовах дитячих будинків. Для цього необхідно враховувати умови дитячого будинку, як виховного середовища, його субкультуру та специфіку протікання процесу соціалізації його вихованців; розуміння вихователем власної ролі у процесі педагогічної підтримки соціалізації зазначеної категорії дітей; вікові, індивідуальні та соціально-психологічні особливості розвитку дітей-сиріт, про що мова йшла вище. Головною метою створення виховного середовища дитячого будинку має стати діяльність, що буде спрямована на трансформацію

негативного соціального досвіду дитини у баченні себе та власної життєдіяльності крізь засвоєння навичок соціальної компетенції та створення власного життєвого плану. Тобто, метою соціалізації вихованців дитячих будинків є досягнення дитиною-сиротою високого рівня соціалізованості, де соціалізованість розглядається нами як здатність особистості успішно адаптуватись до існуючих умов та виступати при цьому в якості суб'єкта власного розвитку [5, с. 294].

Отже, педагогічна підтримка соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в умовах дитячих будинків – це складна соціально-педагогічна діяльність, що ґрунтується на засадах гуманістичної культури виховання та передбачає таку взаємодію між вихователем та дитиною, що спрямована на формування активної позиції дитини, яка здатна самостійно долати перешкоди, що виникають на її життєвому шляху.

Зупинимось на третьому аспекті розкриття поняття педагогічної підтримки соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в умовах дитячого будинку – технологічному. Розбудова технології педагогічної підтримки соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в умовах дитячого будинку не можлива без урахування змістовних особливостей педагогічних, виховних та соціально-педагогічних технологій, які виступають як єдине ціле. Технологія педагогічної підтримки соціалізації дітей-сиріт (далі – ТППС) передбачає взаємодію між такими суб'єктами як педагог та дитини, чи група дітей, в умовах дитячого будинку. Отже, технологію педагогічної підтримки дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в умовах дитячого будинку, вважаємо за доцільне характеризувати з точки зору соціально-педагогічної технології та розуміти її як **цілеспрямовану діяльність педагога, його взаємодію та співробітництво з дитиною-сиротою або групою дітей-сиріт в умовах дитячого будинку, використовуючи певні форми, методи, засоби роботи спрямовані на подолання перешкод на шляху соціалізації дитини, усвідомлення нею власної неповторності та індивідуальності.**

При розробці технології ми намагалися врахувати багато обставин, що детермінують зазначений процес. По-перше, особливості дошкільного дитинства, що виявляються в становленні всіх сфер розвитку дитини (когнітивної, емоційної, вольової, тощо), активному пізнанні навколишнього світу, прийнятті соціальних ролей, розуміння себе як особистості, що здатна до самореалізації. По-друге, соціально-психологічні особливості дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в умовах дитячого будинку, які мають певні особливості, про що мова йшла вище. По-третє, умови виховного середовища дитячого будинку, де відбувається життєдіяльність дітей-сиріт, його субкультура, оскільки специфіка виховних впливів в державних закладах опіки зумовлена наявними режимними моментами, що, в свою чергу, провокують формування пасивної життєвої позиції дитини, невміння нею долати життєві труднощі різного рівня складності. По-четверте, особистісна позиція вихователя дитячого будинку щодо взаємодіє з дитиною. На жаль, сьогодні вихователь реалізує виховну функцію через адміністративну модель управління, вважаючи, що вона більш ефективна, ніж позиція підтримки та співробітництва. Як бачимо, необхідність теоретичного обґрунтування ТППС дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в умовах дитячого будинку зумовлена наявним протиріччям: між потребою суспільства у вихованні та розвитку творчої особистості, здатної до активної взаємодії із соціальним простором та можливостями виховного середовища дитячих будинків щодо успішної соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку, відсутністю комплексної педагогічної підтримки її соціалізації.

Метою ТППС дітей-сиріт дошкільного віку виступає їх успішна соціалізація шляхом надання вихованцям дитячих будинків багатоаспектної допомоги з боку суб'єктів виховної системи дитячого будинку на основі взаємодії та співробітництва.

Відповідно до поставленої мети **завданнями** ТППС дітей-сиріт дошкільного віку, що покликані конкретизувати та у повній мірі розкрити мету технології, є:

– проаналізувати та вивчити умови виховного середовища дитячого будинку шляхом спостереження та аналізу способів взаємодії в системах „педагог – дитина” та „дитина – дитина”, виховних можливостей дитячого будинку, його субкультури, рівня соціалізованості сиріт-дошкільників;

– розробити та впровадити в роботу дитячого будинку комплексну Програму педагогічної підтримки соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в умовах дитячого будинку;

– на основі отриманих результатів, у разі ефективності впровадження Програми, розробити методичні рекомендації для вихователів дитячих будинків з метою підвищення якості їх діяльності щодо соціалізації дітей-сиріт, які виховуються в дитячих будинках.

Для реалізації мети та завдань технології необхідною умовою виступає дотримання **принципів**, які вчені поділяють на загальні та специфічні [3, с. 20].

До загальних принципів технології ми віднесли:

– гуманістичне ставлення до дитини, повага до свободи її особистості й гідності; ставлення до дитини як найвищої цінності, відмова від фізичного та морального насильства над дитиною, доброзичливість та безоціночність у ставленні до дитини;

– індивідуальний підхід у вирішенні проблем кожної дитини, урахування її здібностей та нахилів, опора на особистісні сили та потенційні можливості дитини, врахування особливостей особистості у виховному процесі, пошук найкращих якостей дитини та опора на них;

– природовідповідність, глибоке знання особливостей особистісного розвитку кожної дитини-сироти, її природного потенціалу та здібностей;

– врахування вікових та психологічних особливостей дітей-сиріт під час добору змісту, форм, методів, прийомів роботи з ними, а також створення педагогічних умов для послідовного, відповідно до природних даних та особливостей розвитку, розвитку дитини-сироти;

– захист прав та інтересів дитини за будь-яких обставин, враховуючи, що дитина має право на помилку;

- конфіденційність щодо отриманих даних про дитину;
- проведення занять за принципом від простого до складного;
- рефлексивний підхід до процесу та результату педагогічної підтримки соціалізації.

Серед *специфічних принципів* провідними виступають такі:

- створення необхідних умов для самовиховання, саморозвитку та самовдосконалення дитини;

- опора на власні можливості дитини, пріоритетність дитини у вирішенні власних проблем;

- комплексність та цілісність організації діяльності, що передбачає розвиток позитивних якостей дитини в комплексі. Зміст діяльності визначається потребами особистості дитини-сироти;

- дозованість у наданні допомоги та підтримки, врахування етично допустимої міри втручання в життя дитини.

Реалізація технології педагогічної підтримки соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в умовах дитячого будинку, буде ефективною у разі дотримання певних **умов**:

- гуманізація відносин в системі „вихователь – дитина”, де остання виступає в якості активного суб’єкта соціалізації, здатного до самопізнання, самореалізації;

- створення сприятливої психолого-педагогічної атмосфери всередині групи;

- згода дитини на допомогу та підтримку, тобто перед тим як надавати допомогу, підтримувати дитину, необхідно звернутись власне до дитини, зрозуміти її, її бажання. Дитина або сама звертається по допомогу, або не заперечує її. Умови дитячого будинку та фактор попередньої деривації позначаються на розвитку особистості дитини, що зумовлює необхідність з боку педагога враховувати емоційний стан дитини;

- пріоритетність самої дитини щодо подолання її власних перешкод та труднощів – педагог допомагає лише визначити сутність проблеми, підштовхнути до її розв’язання, проте подолання проблеми – справа самої дитини.

– усвідомлення вихователем власної ролі в педагогічній підтримці, що базується на взаєморозумінні та співпраці, де педагог виступає у якості фасилітатора;

Зміст технології педагогічної підтримки соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в умовах дитячого будинку визначається відповідно до її етапів. ТППС дітей-сиріт дошкільного віку, які виховуються в умовах дитячих будинків реалізується на п'яти взаємопов'язаних **етапах**, кожен з яких є логічним продовженням іншого.

Перший етап – *організаційний* спрямований на вивчення стану роботи того чи іншого дитячого будинку, умов його виховного середовища щодо успішної соціалізації його вихованців; знайомство з педагогічним та дитячим колективами; ознайомлення з особовими справами дітей з метою діагностичного аналізу, вивчення соціальної ситуації розвитку дитини та умов виховання поза дитячим будинком (попередній рівень депривованості, вплив негативних факторів розвитку).

Наступним етапом технології педагогічної підтримки соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку виступає *діагностично-пошуковий*, що має на меті виявлення проблем кожної окремої дитини, оцінювання їх з точки зору значущості для дитини. Для цього передбачається використання психолого-педагогічних методик діагностування рівня соціально-психологічного розвитку та соціалізованості дитини. На основі отриманих результатів передбачається проведення спільного пошуку шляхів вирішення проблеми з сумісним обговоренням можливих наслідків вихователем та дитиною. На даному етапі відбувається умовний розподіл дітей за рівнем соціалізованості та порушення у соціально-психологічному розвитку, формуються групи для подальшої роботи з урахуванням віку дітей, їх індивідуальних особливостей та можливостей. На основі аналізу та визначення проблемного кола дітей-сиріт передбачається теоретична розробка Програми роботи з дітьми-сиротами, що має на меті їх успішну соціалізацію.

Корекційно-діяльнісний етап передбачає сумісну взаємодію вихователя та інших суб'єктів та дитини щодо вирішення проблем останньої. Як відомо, соціально-педагогічна технологія передбачає наявність певної програми

діяльності, в межах якої вирішується проблема особистості чи групи людей. Зазначений етап передбачає впровадження розробленої нами Програми діяльності вихователя щодо успішної соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку. На цьому етапі відбувається безпосередня корекційна діяльність вихователя щодо роботи з відокремленими групами дітей на основі застосування різних форм і методів. Слід підкреслити, що провідна роль на цьому етапі належить саме дитині, бо вихователь лише спрямовує її дії, підштовхує до виявлення активності та ініціативи. Саме корекційно-діяльнісний етап має провідне значення для нашої експериментально-дослідної роботи, що відображає процесуальний бік дослідження та апробацію розробленої нами Програми (формульальний етап експерименту).

Четвертий етап – *оціночний* – спрямований на основі застосування діагностичного інструментарію, що використовувався на другому етапі, визначити позитивні та негативні результати роботи на попередньому етапі, проаналізувати дані, отримані у ході повторного діагностування та зробити узагальнюючі висновки щодо ефективності запропонованої нами Програми.

На *рефлексивному* – останньому етапі – відбувається спільне з дитиною обговорення результатів діяльності, що були отримані на попередньому етапі, з'ясовується те, наскільки вирішена та чи інша проблема, чи існує необхідність корекції результатів.

Відокремлені етапи технології дозволяють розкрити педагогічну підтримку соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в умовах дитячого будинку з точки зору технологічно організованої соціально-педагогічної діяльності, яка спрямована на: діагностику проблем дитини, пошук шляхів вирішення проблем, розробку на цій основі Програми діяльності, що допомагає вирішити проблеми, оцінку вирішення проблеми. Для кращого розуміння взаємозв'язку етапів технології педагогічної підтримки дітей-сиріт дошкільного віку, спрямованої на вирішення їх проблем, що заважають успішній соціалізації, спробуємо відобразити її у вигляді рисунка (рис. 1).

Рис. 1. Етапи технології педагогічної підтримки соціалізації дітей-сиріт

Суб'єктами технології виступають: адміністрація дитячого будинку, вихователі, самі діти-сироти. При цьому, слід окремо наголосити на тому, що

діти-сироти як суб'єкти виховної системи дитячого будинку володіють певними особливостями соціального розвитку, саме тому педагогічна підтримка соціалізації дітей зазначеної категорії має враховувати специфіку становлення їх особистості та орієнтуватись на рішення проблем дітей.

Добір **форм** та **методів** роботи, при розробці ТППС дітей-сиріт дошкільного віку, був зумовлений поставленою метою й завданнями, а також можливостями того чи іншого дитячого будинку, його освітньо-виховним потенціалом. Виходячи з цього, ми визначили наступні форми й методи роботи щодо успішної соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в умовах дитячих будинків та які складають основу технології.

Форми надання педагогічної підтримки дітям-сиротам, що виховуються в дитячих будинках, можуть бути колективними (робота із всією групою), груповими (робота з конкретною проблемною групою дітей, що була відокремлена на діагностично-пошуковому етапі роботи відповідно до певної проблеми), індивідуальними (надання допомоги конкретній дитині у разі необхідності) та базувались на соціально-психологічних та вікових особливостях вихованців дитячих будинків.

Методи технології визначаються тим чи іншим етапом роботи. Крім загальних методів (аналіз, узагальнення та систематизація, обробка інформації, спостереження тощо), що присутні на кожному проміжку роботи, ми виокремили специфічні, що застосовуються безпосередньо на тому чи іншому етапі: організаційний (міні-конференція, презентація); діагностично-пошуковий (бесіда, інтерв'ювання, тестування); корекційно-діяльнісний (методи формування свідомості (приклад, бесіда), методи організації діяльності (вимога, вправа, використання гри, перегляд мультфільмів та читання художніх творів (казок) з їх подальшим аналізом), методи стимулювання діяльності (заохочення, покарання), методи соціально-педагогічної допомоги (консультування, гра-тренінг)); оціночний (бесіда, інтерв'ювання, тестування); рефлексивний (бесіда, опитування).

Виокремлюючи **засоби** ТППС дітей-сиріт, ми спирались на положення про те, що засоби є способами соціально-педагогічної діяльності, і стають ними лише тоді, коли використовуються для досягнення певної мети. Зважаючи на це, до засобів ми відносимо: гру, в процесі якої формуються навички соціальної поведінки дітей-сиріт; твори художнього мистецтва (казки), що сприяють розвитку морально, емоційної та поведінкової сфер дітей-сиріт; мультфільми, що виступають як допоміжний засіб для закріплення того чи іншого соціального уміння (соціальної компетентності).

Важливою складовою ефективного впровадження технології педагогічної підтримки соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в умовах дитячого будинку, є **управлінський** аспект, що включає:

- підготовку педагогічних кадрів до роботи з дітьми-сиротами на основі співробітництва, що передбачає проведення циклу лекцій, семінарів, майстер-класів, проблемних кіл тощо з вихователями та іншими суб'єктами виховання в педагогічній системі дитячого будинку тощо;

- планування (через комплексну програму);

- моніторинг впровадження технології, що передбачає відслідковування результатів діяльності на кожному етапі технології та, у разі необхідності, корекція педагогічного впливу.

В якості кінцевого **результату** ТППС дітей-сиріт дошкільного віку передбачається: володіння навичками ефективного спілкування (вміння ефективно взаємодіяти з однолітками та дорослими на засадах взаємоповаги, рівноправ'я та демократії), самоконтролю (здатність до емоційної стійкості, контролю власних негативних емоційних проявів), здатність до правильного морального вибору, розвинуті особистісні якості, необхідні для успішної соціалізації (ініціативність, активність, самостійність у прийнятті рішень). Отже, кінцевим результатом має виступати достатній рівень соціалізованості дітей-сиріт дошкільного віку, що виявляється в здатності самостійно без допомоги дорослого вирішувати складні життєві ситуації. На нашу думку, мінімальний результат педагогічної підтримки соціалізації дітей-сиріт

виявляється в розумінні дитиною власних проблем та перешкод на шляху до позитивного соціального розвитку. Адже, за таких умов дитина має шанс усвідомити причини, що спричиняють зазначені перешкоди та обрати оптимальних шлях їх вирішення та подолання, тобто самостійно спроектувати та спрогнозувати власні дії для виходу з проблемної життєвої ситуації.

Таким чином, розроблена нами технологія педагогічної підтримки соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в умовах дитячих будинків для кращого розуміння та наочності може бути подана схематично у наступному вигляді (див. рис. 2).

- Мета** – успішна соціалізація дітей-сиріт дошкільного віку, шляхом надання їм багатоаспектної допомоги з боку суб'єктів виховної системи дитячого будинку на основі взаємодії та співробітництва.
- Задачі**
- проаналізувати та вивчити умови виховного середовища дитячого будинку шляхом спостереження та аналізу способів взаємодії в системах „педагог – дитина” та „дитина – дитина”, виховних можливостей дитячого будинку, його субкультури, рівня соціалізованості;
  - розробити та впровадити в роботу дитячого будинку комплексну Програму педагогічної підтримки соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в умовах дитячого будинку;
  - на основі отриманих результатів щодо ефективності розробленої нами Програми, розробити методичні рекомендації для вихователів дитячих будинків з метою підвищення якості їх діяльності щодо соціалізації дітей-сиріт, які виховуються в дитячих будинках.
- Принципи**
Загальні: – гуманістичне ставлення до дитини, – індивідуальний підхід у вирішенні проблем кожної дитини, – природовідповідність, глибоке знання особливостей особистісного розвитку кожної дитини-сироти, її природного потенціалу та здібностей; – врахування вікових та психологічних особливостей дітей-сиріт під час добору змісту, форм, методів, прийомів роботи з ними; – захист прав та інтересів дитини за будь-яких обставин; – конфіденційність щодо отриманих даних про дитину; – проведення занять за принципом від простого до складного; – рефлексивний підхід до процесу та результату педагогічної підтримки соціалізації.	Специфічні: – створення необхідних умов для самовиховання, саморозвитку, самовдосконалення та творчості дитини; – опора на власні можливості дитини, пріоритетність дитини у вирішенні власних проблем; – комплексність та цілісність організації діяльності, що передбачає розвиток позитивних якостей дитини в комплексі. Зміст діяльності визначається потребами особистості дитини-сироти; – дозованість у наданні допомоги та підтримки.
- Умови** – створення сприятливої психолого-педагогічної атмосфери всередині групи;

	<ul style="list-style-type: none"> – гуманізація відносин в системі „вихователь – дитина”, де остання виступає в якості активного суб’єкта соціалізації, здатного до самопізнання, самореалізації; – згода дитини на допомогу та підтримку, тобто перед тим як надавати допомогу, підтримувати дитину, необхідно звернутись власне до дитини, зрозуміти її, її бажання; – пріоритет самої дитини щодо подолання її власних перешкод та труднощів – педагог допомагає лише визначити сутність проблеми, а подолання проблеми – справа самої дитини; – усвідомлення вихователем власної ролі в педагогічній підтримці, що базується на взаєморозуміння, співпраці, тобто сумісна праця, взаємодія між педагогом та дитиною, що заснована на довірі та рівноправ’ї, доброзичливості та безоціночності.
Зміст	– визначається відповідно до етапів технології педагогічної підтримки соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку: організаційний, діагностично-пошуковий, корекційно-діяльнісний, оціночний, рефлексивний.
Суб’єкти	<ul style="list-style-type: none"> – адміністрація дитячого будинку; – педагогічний колектив; – дитячий колектив; – дитина-сирота.
Форми	<ul style="list-style-type: none"> – колективні; – групові; – індивідуальні.
Методи	– загальні та специфічні (методи формування свідомості, методи організації діяльності, методи стимулювання діяльності, методи соціально-педагогічної допомоги).
Засоби	<ul style="list-style-type: none"> – гра; – художні твори (казки); – мультфільми.
Управління	<ul style="list-style-type: none"> – робота з педагогічними кадрами (проблемні кола, круглі столи, обговорення проблемних питань, майстер-класи); – планування; – моніторинг впровадження технології.
Результат	<ul style="list-style-type: none"> – володіння навичками ефективного спілкування, самоконтролю; – здатність до правильного морального вибору; – розвинуті особистісні якості, необхідні для успішної соціалізації (за базовою програмою „Я у світі”).

Рис. 2. Теоретична модель технології педагогічної підтримки дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в умовах дитячих будинків

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого їх розвитку. Таким чином, педагогічна підтримка – складний і багатоаспектний педагогічний феномен, сутність якого полягає в гуманістичній культурі виховання як якісно іншому вимірі людських взаємин, що ґрунтуються на рівноцінності, повазі та довірі. У сучасному педагогічному просторі концепція педагогічної підтримки не оформилась у чітку наукову теорію. Існує декілька підходів щодо визначення зазначеного поняття, однак, на нашу думку, вони не

протистоять, а гармонійно доповнюють один одного. З точки зору технологічного підходу до розгляду поняття педагогічної підтримки технологія педагогічної підтримки соціалізації дітей-сиріт дошкільного віку, що виховуються в умовах дитячого будинку являє цілеспрямовану та поетапну діяльність педагога, його взаємодію та співробітництво з дитиною-сиротою або групою дітей-сиріт в умовах дитячого будинку, використовуючи певні форми, методи, засоби роботи, спрямованих на подолання перешкод на шляху соціалізації дитини, усвідомлення нею власної неповторності та індивідуальності. У такому розумінні зафіксовані і цінність дитини як суб'єкта, що розвивається, і характеристика педагогічної підтримки як взаємодії педагога і особистості.

Література

1. **Педагогическая** поддержка ребенка в образовании : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / [Н. Н. Михайлова, С. М. Юсфин, Е. А. Александрова и др.]; под. ред. В. А. Сластенина, И. А. Колесниковой; [науч. ред. Н. Б. Крылова]. – М. : Издательский центр «Академия», 2006. – 228 с.
2. **Касицина Н. М.**, Михайлова Н. Н., Юсфин С. М., Миркес М. М. и др. Педагогика поддержки. – СПб. : Агенство образовательного сотрудничества, 2005. – 160 с.
3. **Тесленко В. В.** Теорія і практика соціально-педагогічної підтримки дітей з обмеженими можливостями в промисловому регіоні: Монографія. – Вид. 2-е, доп. та перероб. – Луганськ : Альма-матер, 2007. – 368 с.
4. **Сорока Г. І.** Система педагогічної підтримки дітей в освіті. – Х. : Видав. гр. „Основа”, 2003. – 80 с.
5. **Мудрик А. В.** Социализация человека: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / А. В. Мудрик. – 2-е изд., исправ. и доп. – М. : Издательский центр «Академия», 2006. – 304 с.

Bader S. O.

Essence and contents pedagogical support of socialization orphans of the preschool age in the orphanage.

Article is dedicated to essence features of pedagogical support as condition to efficient socialization orphans of the preschool age; bring up in condition of the orphanage. Theoretically author's technology of the work is motivated with orphan.

Key words: pedagogical support, socialization, pedagogical support orphans.

Відомості про автора

Бадер Світлана Олександрівна – асистент кафедри дошкільної та початкової освіти Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Коло наукових інтересів – проблеми соціального становлення особистості дітей-сиріт дошкільного віку.